

Качур В.О.
*завідувачка кафедри,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

МІСЦЕ КАТЕГОРІЇ «ПЕРЕКОНАННЯ» У ТЕОРІЇ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Сьогодні категорія «переконавання» зайняла чільне місце в наукових розвідках. Підвищений інтерес до неї пояснюється тим, що переконавання є не лише однією із найважливіших детермінант адаптації людини у кризових умовах, а й виконує мотиваційну та виховну функції.

Дослідженням цієї категорії займаються представники більшості гуманітарних наук, таких як філософія, психологія, політологія, соціологія, економіка, педагогіка, журналістика, правознавство та ін. Це зумовлює найрізноманітніші підходи до розуміння переконавань, використання цього терміну у різних смислових значеннях, що також викликає певну заплутаність у його розумінні.

Н. Драган-Іванець та М. Яцимирська наводять такі смислові значення поняття «переконавання»: по-перше, як світогляд, по друге, як процес засвоєння людиною зовнішнього світу, по-третє, як спосіб свідомого та організованого впливу на психіку людини і метод впливу на її свідомість [1, с. 385].

Постає питання, а яке місце займають переконавання у теорії правової культури? Спробуємо дати відповідь.

У попередніх наукових розвідках ми визначили правову культуру як специфічний спосіб організації та розвитку правової життєдіяльності учасників суспільного життя в конкретних історичних умовах, що визначає правову орієнтацію та правову позицію суб'єкта і проявляється у правових цінностях [2, с. 17]. У її структурі нами було виділено три частини – об'єктивну (правова діяльність), суб'єктивну (правова позиція) і нормативну (правові регулятори) [3, с. 10].

Оскільки правова діяльність є об'єктивною частиною правової культури, то це дає підстави розглядати переконавання як один із її елементів. Правова діяльність виступає як обумовлена правовими потребами та здійснювана за допомогою певних правових засобів сукупність свідомих та вольових дій суб'єктів права, спрямована на явища об'єктивного світу з метою їх зміни та перетворення. Правова

діяльність є складною категорією, що має власну структуру. Усі її елементи умовно можна поділити на дві групи: обов'язкові (мета, процес, засоби, результат) та факультативні (потреби, мотиви, умови).

Серед факультативних елементів, які тісно пов'язані з діяльністю, але не визначають її конкретних характеристик, особливого значення набувають мотиви, під якими розуміємо внутрішній поштовх суб'єкта до здійснення діяльності, викликаний його певною потребою. Суттєвим проявом мотиву поведінки суб'єкта є його переконання, під яким розуміють форму прояву усвідомлених потреб, які спонукають його діяти відповідно до своїх поглядів, принципів, світогляду та переживати за свої вчинки. Тобто суб'єкт права не здатний на вчинок, що суперечить його принципам.

Суб'єктивною частиною правової культури є правова позиція, яку ми визначили як стійку внутрішньо усвідомлену готовність людини до правової поведінки, що ґрунтується на її ціннісно-правових установках і правовому світогляді та відображає її ставлення до правової дійсності [4, с. 10].

Прояв правової позиції на пряму залежить від правового світогляду. На думку, В. Коробки правовий світогляд, будучи стійким, позитивним ставленням людини до права як до ідеї належного, пропущеного крізь призму прав, свобод, обов'язків людини, включає поряд з правовими ідеями, поглядами, уявленнями, принципами, цінностями і переконання [5, с. 8]. Таким чином, переконання як елемент світогляду передбачає наявність певної ідеї, яка передбачає інформативні, прескриптивні (цілепокладаючі) та оцінні судження [8, с. 35]. Правова ідея виступає як загально-правовий ідеал, у координатах якого за активної взаємодії правової свідомості і правового менталітету здійснюється соціально-правова організація життєдіяльності особистості й суспільства [6, с. 219]. Крім того, такі ідеї нерозривно пов'язані з відповідними почуттями та установками суб'єкта.

Сьогодні є усі підстави віднести переконання і до нормативної частини правової культури, яку складають правові регулятори. Такими регуляторами виступають не лише правові норми (нормативно-правові приписи), а й внутрішні переконання суддів, які знаходять своє об'єктивне вираження у правових актах-документах. Цікавими з цієї точки зору є окремі думки суддів Конституційного суду України. З одного боку, така окрема думка є вираженням правової позиції судді Конституційного суду України, що дає підстави віднести її до суб'єктивної частини правової культури. Але, з іншого боку, така окрема думка, яка виражає незгоду судді або з самим судовим рішенням, або з аргументацією такого рішення, стає частиною правової доктрини

держави. В окремих випадках, окрема думка судді може стати підставою для перегляду правових позицій органами конституційної юрисдикції, про що засвідчує досвід окремих країн.

Крім того, переконання і надалі залишається одним із ефективним методів правового виховання, спрямованого на формування правової культури. Головне призначення цього методу є переконати опонента, тобто вплинути на його систему переконань шляхом створення нових або зміни уже існуючих. Переконливий вплив складається з певних ієрархічно організованих зв'язків та елементів, результативність якого напряму залежать від дотримання головних принципів переконування. Головне призначення методу переконання у правовому вихованні це вплинути на свідомість, психіку, почуття, ідеї, досвід, логіку особистості, щоб вона почала добровільно перевтілювати їх в очікуванні суспільством позитивні мотиви поведінки, які надалі будуть керувати її діями [7, с. 38].

Таким чином, в теорії правової культури категорія «переконання» також застосовується в різному сенсі. Проведений аналіз засвідчив, що «переконання» вживаються у таких значеннях: 1) переконання – як різновид мотивів правової діяльності (об'єктивна частина правової культури); 2) переконання – як елемент правового світогляду (суб'єктивна частина правової культури); 3) переконання – як елемент нормативної частини правової культури; 4) переконання – як метод правового виховання.

Список використаних джерел:

1. Драган-Іванець Н., Яцимірська М. Ефективні тактики персвазивного впливу у ЗМІ. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*, 2013. Випуск 37. С. 383–389.
2. Качур В.О. До визначення поняття «правова культура» у правознавстві. *Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал*. 2019. № 10(1). С. 12–19.
3. Качур В.О. До питання про структуру правової культури. *Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал*. 2019. № 10(2). С. 6–12.
4. Качур В.О. Правова позиція як суб'єктивна частина правової культури: до постановки питання. *Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал*. 2019. № 10(4). С. 6–12.
5. Коробка В. Н. Правовое мировоззрение : в 2 ч. Ч. 1 : Становление и развитие. Донецк : Донец. юрид. ин-т Луган. гос. ун-та внутр. дел им. Э. А. Дидоренко, 2008. 152 с.
6. Коробка В.М. Співвідношення правового світогляду з іншими ментально-правовими феноменами. *Проблеми законності* : акад. зб. наук. пр. / відп. ред.

В.Я. Тацій ; редкол. В. Тацій [та ін.]. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2010. Вип. 112. С. 212-220.

7. Філософія правового виховання : навч. посіб. / А.П. Гетьман, О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань та ін. ; за ред. А.П. Гетьмана, О.Г. Данильяна. Харків : Право, 2012. 248 с.

8. Хмелько В.Є. Світогляд особи: психологічна структура і функції. *Філософська думка*. 1972. № 3. С. 30–38.

Нагребецька В.В.

*магістр спеціальності «Право»,
Поліський національний університет*

СУДОВЕ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Питання тлумачення норм права є традиційним у юридичній науці, оскільки посідає значне місце у процесі правореалізації. Тлумачення норм права є важливою умовою їх правильного розуміння і застосування. Воно має на меті виявлення змісту норм права для забезпечення їх правильної, ефективної реалізації відповідно до режиму законності.

Не дивлячись на те, що активно запроваджуються альтернативні способи вирішення спорів, однак судові рішення завжди заслуговувало найбільшій довірі зі сторони населення, органів державної влади, організацій та інших суб'єктів, які звертаються за захистом своїх порушених прав. Така довіра вимагає підвищеної вимоги до судового рішення, в основі якого лежить судове тлумачення. Судове тлумачення має першорядне значення, вірне тлумачення – основа вірного, законного і обґрунтованого судового рішення.

У вітчизняній юридичній науці поняття судового тлумачення майже не розглядається та згадується лише в межах одного із видів судової діяльності. Науково-теоретичне підґрунтя вивчення юридичної природи судового тлумачення права розробляли такі вчені, як А. Венгеров, М. Вопленко, Ю. Власов, В. Карташов, В. Котюк, П. Недбайло, В. Нерсисянц, О. Піголкін, П. Рабінович, А. Черданцев, Ю. Тодика, В. Шаповалов та ін.

Мета статті – визначити поняття «судове тлумачення норм права» та його характерні риси, які відрізняють цей вид тлумачення від інших.